

ВОЛОДИМИР СВАТКО.

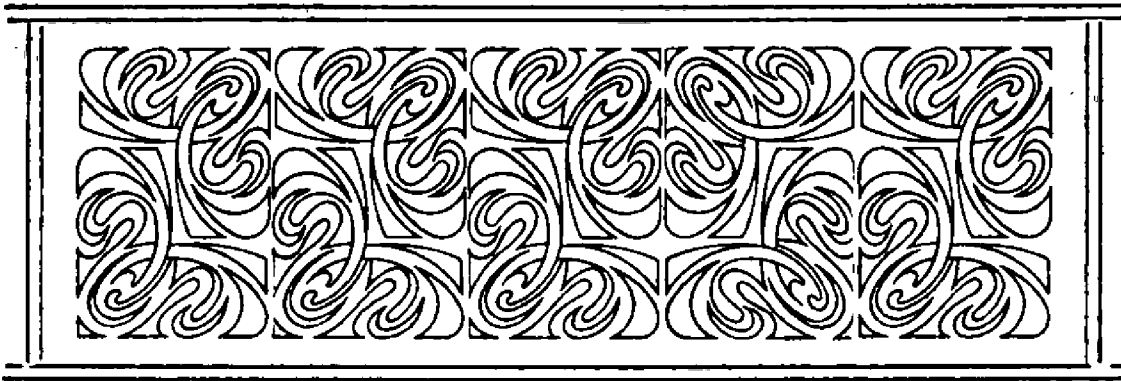
ПРО КОНЕЦЬ СВІТА.

Ціна 15 центів.

1915.

З друкарні „Свободи“, 83 Grand Street,
JERSEY CITY, N. J.

Конець сьвіта. Чи застановляли ся ми коли поважно над тою справою, що так тісно вяже ся з істнієм нашим? Чи призабувши на хвилину на звичайні справи дня пійшли ми думкою в тоті річи, які нанести можуть загладу і знищенє?

Очевидно.

А чи вглубляли ся ми коли в царину природи і намагали ся пізнати можливости дійсних причин і випадків, які є в силі заподіяти нам і землиці нашій неминучий конець?

Чи застановили ся ми коли небудь над устроєнєм сьвітів а найначе земельки нашої, з якою звязані ми і наше істніє?

Чи старали ся ми коли пізнати сї права, яким підлягає наша земна куля і инші небесні тіла?

Може.

А се пізнати треба, тай конечно.

Бо, коли не будемо знати прав природи, то мати мемо по усї часи замкнені очи на ті річи, які

творють ся в очах наших, перейматись будемо непонятним страхом тоді, коли нічого нам не грозить, а легковажити можемо явища, які дійсно можуть нам заподіяти лихо.

Конець сьвіта!

Чиж є щось страшнійшого від сего?

Безперечно, що ні.

Тяжко нам по страті наших рідних, тяжко нам знести смерть людній великих, недармо стримуємо струю сліз за борцями, що віддали буйні голови на жертвеннику вітчизни, непонятні для нас хвилі смертї істот живучих.

А тут топить катастрофа усе в своїх обіймах!

Нема нічого страшнійшого над ту катастрофу, яка положить свою тверду, грізну, рішучу та неумолиму руку на всіх і вся.

Усе те, чим ми тїшимо та радуємо наші зболілі серця, нараз зникне і урветь ся а разом з тим підемо тоюж дорогою і ми.

Із хвилею тою в нічо обернуть ся усі надії, які робить чоловік на будуче, та стараєть ся потїшити в незгодинах житя, усі мрії, які снує у гадках немов у сні, усе те піде до гробу, усе те зникнути має з лиця землі немов миляна банька.

Загальна катастрофа прикриє собою усіх.

І тих, які жили весь вік свій після прав божих і людських та яким щось непонятне збороняло чинити кривду другим, та забере і тих, які подоптали усякі права а любуючись лише в розкошах уживали утіх житєвих до несхочу, які упливаючи в достатках не знали що то завтра, для тих які щіт і кров продають за кусник чорного хліба...

Усі помістять ся в загальній гробниці...

А над колись гарним сьвітом запанує мертва, та одноманітна тишина та вражаюча нас бездушна мовчальність самотного кладовища...

Не стане ні пишних лугів на землі, ні зелені ліса ні тої гри вод гірських які приковують нас до себе, ні гомону дерев ні чарівних сьпівів птиць...

Не чути буде уже ні нарікань, ні стонів, ні брязкоту оружя ані стрілів арматніх ні тріумфального походу, ані не видно буде збліднілих лиць ні лучів проміня надії, які колись неколись появлять ся на них як та лискавка на небесному захмареному зводі.

Не стане ні тих творів весильного на землі чоловіка, пропадуть якби не істновали ніколи його добутки та прірвуть ся ті його високі змаганя яким ні краю нема ні границь ні втоми.

Кінець сьвіта!

Не усі люди розуміють під назвою сьвіта одно і то само. Инакше понимає сьвіт гурт людей учених, инакше широкі верстви народа.

Наука обнимає тим іменем усе те, що находить ся в просторах вселенної; значить: землю, місяць, сонце, планети, мраковини небесні, ті чудастрахітя комети та ті нечислимі зорі, які мережать якимись незрозумілими а прегарними взорами блакит небес.

Те усе є властиво сьвітом, вселенною. Земля є його частиною лише. І то такою малесенькою дрібиною частиною того безмежного простору небес, що нема порівцання на се, щоки представити ту зникомість.

Буденно розуміємо се інакше. Під словом сьвіт розуміємо лише землю нашу і не турбуємо ся про проче.

Для нас сьвітом земля.

Колиби тільки земля наша здорова та ціла була — говорить рід людський, а о проче й нежурить ся. А так піклує ся її судьбою, що судорожний страх переймає його а серце бити починає сильнійше, коли рознесе ся хочби найнеправдивша та полишена усяких природних основ, вістка, що його живительці грозить нещастє якесь, яке змівши землю, положить кінець всьому на ній живучому.

Чувство таке є найприроднійше в сьвіті. Миж діти землі і з нею найтіснійше звязані. Не стане її то й нас не стане. Земля для нас є тим, що й корабель, на яким їде подорожний серед недостижимого океана, та не видить нічо твердого, о щоби ся міг оперти. А буря як прийде то кине судном як лушиною на свої бурливі філі а потім вглитне як велериб найменшу рибку.

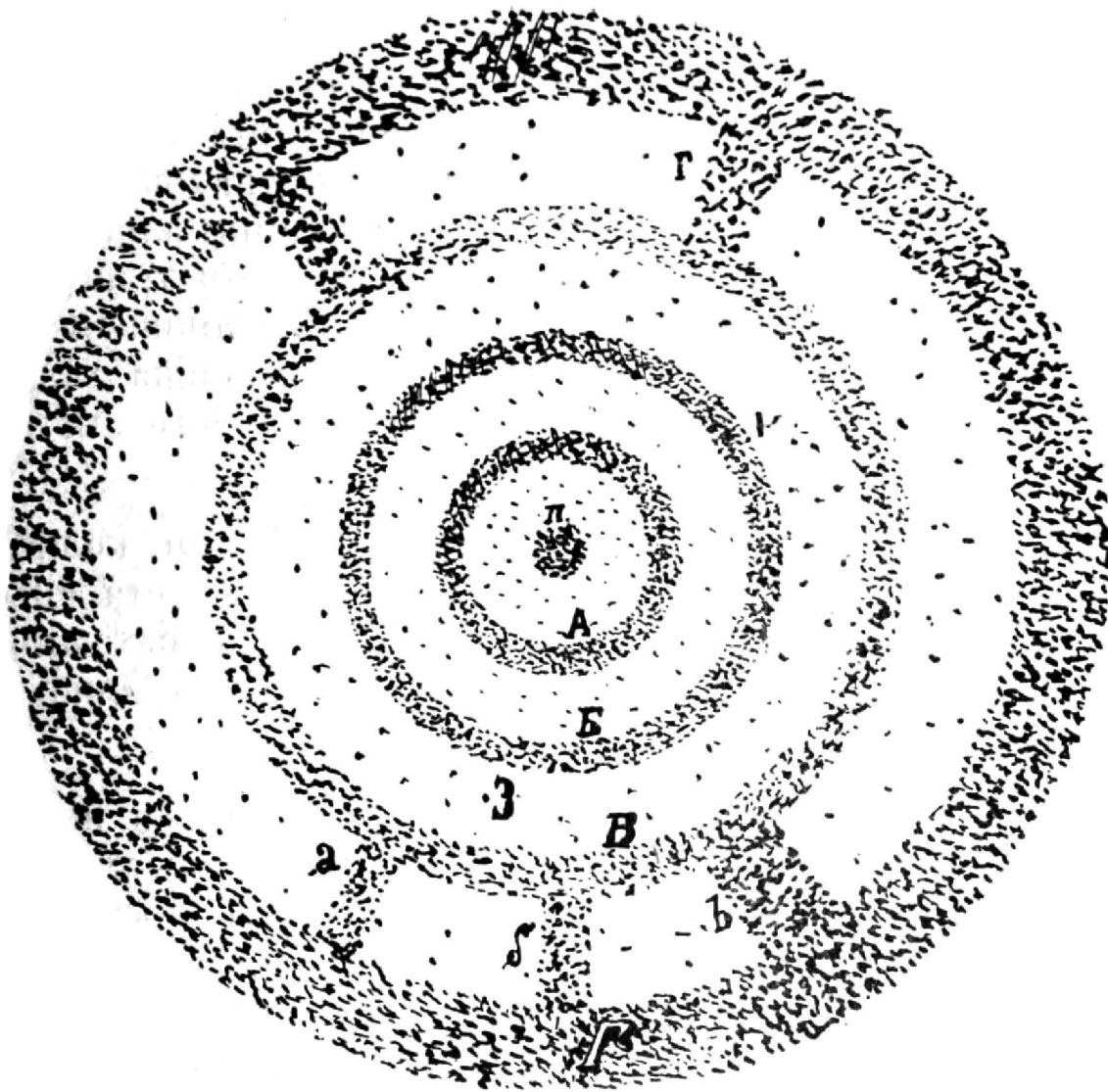
І познаку не буде по тій катастрофі.

Земля то наш корабель — то сьвіт наш.

З тої точки погляду виходити і ми будемо, та кінець землі уважати будем за кінець сьвіта. А деколи підем і в дещо вузші рамці понятя сьвіта та уважати мемо кінець його і тоді, коли не стане на землі нашій ні звірят, ні рослин ні чоловіка.

Бо щож по землі, як не буде на ній кому жити?

Тому то кінець землі то кінець нам — кінець сьвіта.

Звіздяний сьвіт в нутрі молочної дороги. „П” се „квочка”. „А” і „Б” се полоси з густо засіяними звіздами. „З” місце, де нахөдить ся сонце і земля. „В” і „Г” се молочна дорога, „а, б, в, г”, се получения зі звізд неначе мости, що лучать поодинокі круги молочної дороги.

Кінець живучому родоу — то й се кінець сьвіта.

Понизше будемо говорити про причини, які суть в силі спричинити катастрофи, а які чи то будуть в можности потягнути за собою упадок і знищенє цілої нашої земської кулі, чи лише живучого сьвіта, який двигаеть вона на своїм могучім тілі. Але передтим ще хочемо на хвилину застановити ся над тим, чому власне зродила ся у чоловіка гадка про кінець сьвіта, наколи він не видів його ані не чув про него.

А цікаве се тому, що думка об тім, що колись наступити має кінець сьвіта дуже а дуже старенька. Перейшла вона як сьвятоц народна у сьвяті книги та жиє ще якимсь таємним житєм і до тепер в переказах та поданях народних.

Як ми вже спімнули, уже з давен давна подибуємо звістки у ріжних народів про кінець сьвіта, та про ті чудасії та страхітя, які будуть предтечами сеї преважної хвилі. І так приміром говорить ся много про зблідненє або затьму сонця чи місяця, про много інших більше або меньше страшних річий.

Того рода поданя має кождіський нарід і переконанє про правдивість сього живе у нього в глупині душі буйним житєм.

І потреба лише якої більшої заверухи, зливи, появи комет, затьми сонця, нечайних голомшачих та довго триваючих дощів і громів, або раптового виліву вод, щоби сї поданя давних предавних літ

не пригадали'ся та не відновили ся устами наших стареньких бабусів чи дідусів.

Пригадую хвилі з днів дитячих. Переняті страхом кулимо ся та ховаємо ся де хто може. Батьки закривають вікна аби не видно було що на дворі творить ся та палять зіле у печі, а діти як діти, коби тільки на піч дістати ся, а там уже як у Бога за дверми.

А старші, ведуть розмови про се що діє ся.

Бо й много, много гріха накоїв нарід перед Господом і не стає уже терпцю милости Божій — говорить оточена численними слухачами старенька бабуся, зітхає тяжко, та шепче молитви...

А за нею ми усі в якійсь сьвятій та непонятній вірі, що ще на час якийсь змилосердить ся Господь над нами.

А мине нещастє, то сейчас погідніють лица, радують ся малі і великі чи тим голубим небом, чи пишнотою веселки, чи тими зірницями, які появляють ся по уступленю хмар на небі та дякують в душі Богу за ратуєче, та забувають на часок на се, що оновідав там хтось про кінець сьвіта.

Цікавою річею є длячого повстала у людей гадка про кінець сьвіта. Думка, неначеби смерть животна, яка відбуває свій похід день в день перед очима кожного чоловіка звела гадку людську на ту дорогу, є по всякій правдоподібности неvistарчаюча та за мало правдоподібна.

Простенька людська думка в тих **прачасах**, коли творили ся гадки на кінець сьвіта **занадто ма-**

ло знала землю, аби її легковажити, та й занадто мало знала тіла небесні, аби їм приписати велику силу та вплив на землю. Бо в виду сего, надто цїнила давна людська думка землю нашу, та за великий респект мала перед нею, аби могла припустити, щоби міг прийти для неї кінець.

Ся простенька думка людська мала землю за щось могутнього, надприродного, за добре божество, а воно в минувшости не могло бути инакшим.

Причина, чому саме зродила ся думка про кінець сьвіта найдена найлекше тоді, коли почнеш шукати та слїдити за иншими річами, про які згадують перекази про кінець сьвіта.

Сї перекази кажуть, що в той час судити ме Всевишній Творець душі усього сьвіта, які стануть тоді як рівні одні другим, та ділити ме на дві сорти: тих у рай а других на погібіль.

Думка така стара як сьвіт а сьвята і велична так, що сьвятїйшого собі нічого не можна подумати.

Кождий знає, що про кінець сьвіта говорить сьв. Письмо, про ту страшну для грішників кару та про ту сьвяту щасливість і рай, які чекають терпячих та зносячих тяженькі хрести...

Колиж тепер будемо шукати за причиною втвореня суду останного, сеї бажаної і сьвятої ко-нечности у думках народів то найшовши її, найдемо також і причину повстаня думки про кінець сьвіта.

Справедливість посмертна та страшний суд і при тім зрівнанє усього роду людського, се витвір

тої чистої душі, яка терпить, аби терпінем окупити вічність...

Св'ята віра в ту найкрасшу хвилину казала забути на клич природи „о ко за око, зуб за зуб” а сотворила новий „хто терпен той спасен”.

І в тій св'ятій вірі в сповнене обітниці сего кличу здержували ся широкі маси реагувати на кривди та насиля її ворожої касти.

А зносили той крест з якимсь вдоволенем та спокоем в душі як-би він очищував їх від гріхів, а умирав з усмішкою на устах в тім св'ятім переконаню що туземні терпіня отворять йому ворота вічної щасливости...

Для тих понижених верств, що носили св'ятий клич „хто терпен той спасен” був і є ще до нині суд остаточний і з ним тісно зв'язаний кінець св'іта чимсь найприроднішим і найконечнішим.

Він є вирівнанем невирівнаних на тім св'іті рахунків, є хвилею справедливости по її потураню...

Віру в жите позагробове мож назвати найкрасшою.

Бо чиж є щось кращого як жити вічно, і чиж не оплатить ся терпіти тих пару літ на св'іті аби на тамтім зажити в щасливости?

Не дивож що віра проповідувана Христом потягла за собою міліони, які не лякали ся ні мук ні переслідувань!

Говоріть ви своє, а я вам кажу, що так є і мусить так бути — говорив мені дев'яностолітній дідусь у наших горах, — мусить бути суд остатній тай кінець світа незабаром. Тільки гріха намножилось на сїм світі, що й земля не годна го знести!...

О ясна надїє святих часів!

Виходячи з того становища про повстанє думки о кінці світа, можемо сказати, що стара вона так як старе людське терпінє, а повстала тоді, як творила ся несправедливість.

Як одні жити почали коштом других, як брат братови став ворогом...

Хто терпен той спасен! гомонить без впину на світі...

А терпіня то море незміримо, незглубимо... Тому й недивно, що — як говорив дідусь, земля не може того знести, і день суду остаточного і кінець світа недалекий...

Ся віра в конечність кінця світа є причиною, що нарид наш не буде кивати недовірливо головою, що туй-туй має така катастрофа наступити, а прийме сю вість за найприроднійшу в світі...

Впаде уливний дощ на св. Медарда — вже повно говірок по селу про потоп.

Почують в місті про комету — то виростають говори про усякі пляніди та преріжні дивовижі, які заповідають неминучий кінець та загибіль туземському цілому світові...

Чи може наступити кінець сьвіта?

Сею справою будемо зніматися.

Пізнаймо природу, якої ми частиною, та застановімся, звідки нам грозить катастрофа? Не вмовляймо в себе, що се тяжко та лише для учених голов сотворене.

Се упередженє.

Бо прецінь наші люди в дечім так гарно думати уміють та бистроту думки мають велику. Понятний з роду наш чоловік дуже, лиш приступ до нього тяжкий, а в річах природних боячий.

А прецінь ми діти природи і вона наділила нас розумом.

І если хочемо її вшанувати як пристало на добрих дітей дорогої всім матері, то пізнаймо її.

А пізнавши її велич в незлічимих тілах небесних в правах, які всюда панують, та в тій непонятности та незглубимости її цілої, поклонимось перед нею головами та почувати будемо до неї пошану так як діти до доброго батька, як до матери.

А сей Бог-Природа є нам усім родичом.

Не робім так, як та пустій-дитина, що шанує батька тоді, коли він має бук в руці і не відносимся так до Природи.

Пізнавши її, шанувати її будемо не задля її грози, але задля величи, задля тої мудрости та доброти безконечної, яка є із кожного найменшого її явища...

Той здоровий розум буденного життя, який так природно та просто толкує справи дня, звернім і в ширшу природу а зрозумівши її почувати будемо велике вдоволене із пізнання тих явищ закритих тепер для нас кромішною тьмою.

Нехай нам присьвідчують великі слова старинного сьвіта, які похнули розум людський до праці:

„Щаслив сей, хто зміг пізнати причини річей”.

Зледоватїне землі і потоп.

Нераз уже чутки по сьвіті ходили тай ходять частенько до нині, що забракне колись тепла у сонця, що перестане воно так землю надїлювати благодійними проміннями як нині, та во виду чого почне ставати у нас чим раз зимнійше й зимнійше аж врешті ціла земля зледоватїє...

От і тоді, говорять люди, буде напевно кінець сьвіта.

Ми позволимо собі мати трохи инший погляд на сю справу. Таке повільне озимнене земської поверхні не є для чоловіка небезпечне. Такого повільного та поступенного ділаючого нещастя не боїть ся нинішний чоловік, бо й бояти ся його не годен. А то тому, що коли буде воно йти до нас поволи, то застане нас приготованими на свою стрі-

чу і ми будемо могли найти та придумати средства, аби не згинути в такій заверусі.

Такі поступенні озимнення земської поверхні були і то нераз уже на землі а прецінь не вигинув сьвіт живучий на землі.

А щож доперва нині, коли в порівнаню з тогочасним чоловіком станув чоловік з своїм велитенним запасом культури о ціле небо више.

За надто високо змогла стати нинішня культура, аби бояти ся поволи надходячого нещастя.

Вона би радше запрягла його до праці для своєї вигоди та високих своїх замірів так, як зробила із грізним елементом води або страшною ще до недуже так давна лискавкою у воздуху...

Поступенно та поволеньки надходячих катастроф чоловік не боїть ся!

За те страшні та небезпечні для него такі, які приходять нагло та нежидано. Перед такими нещастями мусить він безоружний знизити чоло, узнати їх висшість, та хочачи не хочачи їм піддати ся.

Того рода нещастя загрожують посправді людському і усьому живучому родови, такі катастрофи можуть принести правдивий кінець сьвіта...

Належить нам тепер застановити ся над тим, чи дійсно існують такі причини, які би потягнули пожадану катастрофу.

Річ природна, що як всюда так і тут звертати будемо лише на природні і можливі причини та

лише такі узгляднювати будемо. Інші же кинемо обік, бо суть вони простим туманом, який має на ціли заблахманити чоловікові очи, та яко такі, не повинні мати нині доступу до думаючої людини.

Частинне зледоватіне поверхні землі мало у-же кілька разів у нас місце. Ріжні причини подають учені аби витовкувати се велитенне явище при-роди. Ми подамо один із найновіших поглядів на ту справу, який в сьвітї науковім здобув собі ве-ликий розголос.

Розбираючи причини ледової епохи, підчас якої велитенні маси леду надтягнули з півночи та грубою на 1000 метрів поволокою покрили північ-ну часть середньої Європи, північної Америки і Азії, дійшов учений Екгольм до цікавих висновків. Він сказав, що причиною того великанського зледо-ватіня була ся обставина, що в воздуху за мало стало квасу углянного, а сей має то до себе, що стримує тепло. Так отже після погляду Екгольма, брак у-гляного квасу був причиною, що настало велике озимнене на нашій землиці, що почали мерзнути на півночи великі ледяні гори та сунути ся до по-лудня. Покрилїсь тоді ледами також і не дуже так великі гори. На нашій Черногорі стояв тоді стало лід, хотя нині таке не буває. Сї ледові гори з пів-ночи посунили ся і на землі українські та сягнули в Галичину по Карпати, Гологори та Вороняки. На Україні російській сягнув сей великий північний ледовець аж по Кременчуг.

Коли се було сего ніхто з людей не памятає, не пишуть про се в старих документах ні в церков-

них хроніках. Не говорять про ту велику подію навіть перекази народні. Тоді доперва зачав образувати ся чоловік. Учені обчислюють, що се велике зледоватіне землі, або як вони називають ледова епоха, могла бути тому два міліони літ.

Такі то великі заверухи можуть повстати завдяки убуткови угляного квасу у воздуху. Отже вони вже були і тільки лиха накоїли живучому світові. Сї леди винищили гарну ростиність півночи, засипавши її собою. А треба знати, що перед ледовою епохою не так виглядала земля як нині. На глибокій півночи де в часах наших простягають ся безмежні країни ледові, процвітали гарні і пишні рости і жили звірята. Цвилло там давнійше жите. А нині? Пустка, лиш леди і леди. Ні на найменшій рости не спинить ся око відважного подорожника. Куди глянь, всюди одна велика ледова і сніжна пустиня.

За причину сього уважає, як згадано, учений Екгольм, убуток угляного квасу у воздуху.

А тепер мусимо застановити ся над тими чинниками завдяки яким раз більшає у воздуху угляного квасу, а другий раз убуває.

Досліди учених виказують, що підчас кождо-разового вибуху вулькана видобуває ся велика сила сего квасу і тоді входить він у воздух. Тоді й по думці тих учених теплійше стає на поверхні землі.

Але скількість того газу меньшає що раз більше.

А меншає вона тому, що вглигають його рости, які без него не могли-би жити. І мусіло-би дійти до того, що не стало-би квасу угляного у водусі, во виду чого стало-би чим раз зимнійше і зимнійше...

А вулькани вибухають тепер дуже рідко і муть вибухати в будуччині ще рідше. І заки вибухне знова слідуючий вулькан, який внесе у наше водушне море потрібний для нас углевий квас, може далеко піти зледоватіне земської поверхні. Великі ледові гори, які нераз уже надтягали з півночі посунуть ся дальше на полудне, та покрити собою будуть могли цілу поверхню землі, змівши разом увесь живучий сьвіт, який лиш на землиці нашій находить ся.

Чи буде так колись напевно?

Не знаємо але догадуємо ся лише і здогад наш має в собі много правдоподібности.

А хочь-би так і наступити мало, то чи піддав-би ся чоловік тому нещастю?

Можемо сказати, що стріне він його гідно, як пристало на корону усього земського творива.

А то тим більше, що таке зледоватіне землі прийти може не за рік не за десять ні сто, але най-скорше за цілі тисячі літ.

Як високо стане тоді потомок нинішних людий культурою, наперед сказати не можемо, але вільно нам сподівати ся, що культура будучого приміром за 100.000 літ чоловіка буде так могуча, що ми би її незрозуміли...

А додати до того треба і се, що зледоватіне іти буде поstepенно, поволеньки, а такого чоловікови бояти ся не буде чого...

Отже з того боку нам не можна вижидати кінця сьвіта...

Зледоватіня земської кори чоловік бояти ся не буде.

Але так само, як мала скількість угляного квасу у воздуху принести може зледоватіне землі, так само і з другого боку велика його скількість принести може так много тепла, що стають леди які лише на землі находять ся та заллють собою землю...

Отже потоп готовий...

І той же потоп забрав би майже увесь людський рід. Бо поміркуймо. Є обчислене, що якби стопив ся увесь лід, який находить ся на поверхні нашої землі, то із води виставалиби не много місця, а саме лише високо понад нинішний уровень моря положені.

Сі місця були-би за скупенькі, аби помістити на собі не то увесь сьвіт живучий, але хотяй би тільки рід людський.

А чи таке стати ся може?

Ми сказали уже висше. Таке цілковите стопніне усього снігу та леду, які покривають поверхню нашої землі, наступить тоді, коли прибуде до нашого воздуха дуже много угляного квасу, а сей витворить тепло, в яким лід і сніг будуть мусіли потопіти.

А деж добути такої сили угляного квасу?

Ми попередно вже згадали, що викидають його з себе вулькани. Але такі вибухи, які мають місце нині, хочай уже дуже грізні та страшні, за малі та незначні суть, аби дати стільки угляного квасу, скільки потреба до стаяня усіх ледів. Що так є, бачимо й нині. Вулькани вибухають майже що кожних пару літ, а прецінь сніги і леди обох бігунів не думають навіть топніти.

Отже від нинішних вульканів не маємо що ждати й бояти ся нещастя потопу сьвіта.

Хиба би вони побільшили свої вибухи...

Се так дуже скоро наступити не може. Як виказує наука, будуть дійсно в будуччині більшати вульканічні вибухи, але коли саме дійдуть вони до такої сили, що викинути зможуть із себе стільки потрібного до потопу сьвіта квасу угляного, не знати і обчислити годі. В кождім разі не за 10 ні за 1000 а за сотки тисячів або цілі міліони літ...

Але біда не спить і нещастє може прийти нежданно і нагло з иншого боку, а саме від комет.

А то так, що коли увійде в наше воздушне море комета, яка в собі має дуже много квасу угляного, то почне тоді тепліти і таяти стануть напрасно леди, вода ме підносити ся чимраз визше і визше, а народ неприготований втікати ме на кршні хат, горбки та гори...

А вода підступати буде далі та забере усе, до чого дістане зеркалом своєї поверхні.

Зістануть лиш малі острови на сїм безкраїм океанї вод, острови набиті густо-густо утікачами-людьми, які полишили усе, аби лише уратувати життя своє...

Але не на довго...

Пливати будуть тисячі кораблів по бурливих а мутних водах, як ті блудні тіла небесні по просторах вселенної...

Але і то не довго...

І для тих, що на горах, тай для тих, що схоронили ся на кораблі, кінець прийде, бо ї мусить прийти...

Не стане їдла для них. Не було часу його приготувати та поміркувати над радою в нещастю...

Стануть усі над пропастию, на границі смерти...

Родови людському та усьому надземному надїде кінець неминучий.

Лиш могутний та бурливий, безкрайній океан бити ме філями о вистаючі по над його уровень острови, та нищити їх буде немов би завадою стояли для него...

А на філях могучих уносити буде пусті та без керм кораблі і кидати ме ними океан могутній, як легонькими та мізерними лущинами...

Як бачимо, того рода кінець сьвіта є можливий. Але чи наступить коли? Сего не можна сказати. Коли причина його буде лежати в вульканах, то стати ся може се за дуже довгенькі віки, коли-ж

в кометах, то прийти сей потоп може в кожній хвилі, а що найстрашнійше: ненадійно, нечайно...

З того боку він тим більше страшний для людського роду...

Гроза комет.

Довго-довгенько трівожили сі тіла небесні мешканців нашої землиці. Вже в дуже давних часах стрічаємо у писаннях різних народів трівожні згадки про них. І не диво. Наука, яка природно толкує усяке явище чи то земське, чи небесне, була тоді що й но в пеленках. Вузонький світогляд старинних та сила забобонів не давали на сі явища ясних толкувань, а нарід триманий в кайданах пересудів, видів у кожному не тільки незвичайному, але навіть найбуденнішому явищу, якусь надприродну силу, яка виступає у всяких таємних видах то для постраху, то для кари грішних жителів землі. Не диво отже, що про деякі явища небесні маємо найдивовижніші перекази із давних, давних літ. А що як що, то комети могли сотворити дивовижні перекази та толкованя. Се явище само собою незвичайне, небуденне, та не просте, а що більше виступає для голого ока нечайно, неначе яка язва сотворена і викликана надприродною силою. Не диво тому, що й поява комети переймала до кости давні народи, що в них

бачив чоловік заповідь чогось страшного і предтечу заглади — кінця сьвіта.

Заки приступимо до витолкованя того явища небесного, та до обговореня можливих шкід, які воно землі учинити є в силі, хочемо в коротких бодай словах подати погляди на них, які витворив чоловік в часах давнійших, та ті дивовижні віруваня наших прапрадідів, якими вони їх окривали.

Найдавнійші погляди на комети були, річ ясна, неприродні на нічим не оперті. Згадки про них стрічаємо так у грецьких як і у римських старинних писателів, у Аристотеля, Цицерона, Плінія і Зероїлія. Не всі вони задивлювали ся на справу комет однаково. От приміром Аристотель оден із найбільше учених старинного сьвіта, який задивлював ся на усї прояви сьвітла розумно, висловлює не дуже боязкі думки про появи комет. Він каже, що вони є звичайно найприроднійшою появою воздуха, та що не можуть принести великої шкоди.

Але голос і толкованє Аристотеля не були власністю ширшого загалу людей. Його голос не був навіть доступний для ширших верств суспільности і тому мало хто про його погляди знав.

Нарід як нарід. Завсїгди чув і бачив над собою кару на землі, та так звик до неї, що і появу комет не толкував інакше як погрозою або зісланем небесного бича з гори.

В році 1456 появила ся комета, яка грізно переняла людей. Кождий ворожив, що прийдуть тяжкі часи, що се є заповідію кари за безбожне житє. Римський папа Калікст III. установив задля сеї по-

яви особні богослуженя та наказав дзвонити в костелах в полудне. Сей звичай дзвоненя перейшов в ужите і затримав ся й до нині у католиків латинського обряду. Того то року напали Турки та облягли Білгород, та вимордували много християн. Се власне було причиною, що появу комет почато толкувати заповідію воєн.

Дуже много грози приписувано кометі з року 1648, яка появила ся на Україні. Вірено, що принесе вона великі війни та полє ся много крови. А були се часи — як знаємо з історії — бурливі та несупокійні. Була то хвиля, в якій український народ був змушений з оружєм в руках бороти ся о кращу долю. Сї війни, які випали підчас появи комети, утвердили народ наш в переконаню, що ворожать вони великий пролив крови і довголітні війни.

Незвичайно много страху заляла за скіру поява комети з року 1680. Сподівано ся загально, що наступить що найменше кінець сьвіта. З тої нагоди вибили навіть медаль у Цуріху, на якім стоїть написано: „Ся зьвізда ворожить много зла, покладай ся на Господа, він перемінить”. На щастє не випало в сїм році нічого незвичайного, хіба слідує: Сього року стала ся незвичайна пригода, як оповідає аж папський нунцій Джорнал де Саваутс: Ото курка, що не несла ся, знесла нараз яйце в виді комети...

Учений англійський з того часу, котрий називав ся Вінстон, виміркував, що ся комета з року 1680 повтаряє ся раз в раз що кожних 575 літ,

та що завсїгди приносила зі собою много лиха. На нічим неопертї погляди сего ученого продовжає Француз Алемберт. Він переглядав усї старинні книги і оголосив, що Вінстон мав повну слухність. Що комета ся спричинила походи хрестоносні, трясенє землі за панованя цїсаря Юстинїя, смерть Цезара, троянську війну а навіть потоп...

В році 1590 появила ся на небї комета, а недовзі потїм почали мерти дуже люди. Має ся розуміти, що від того часу приписували кометам свїйства передсказуваня пошестий. Хороба ся була досить дивна. Не бракувало на око чоловікови нічого, аж нараз кихнув та скоро умирав. Тодї то люди, коли хто кихнув, говорили „на здоровля” і як знаємо, звичай сей дотримував ся до нинїшного дня.

Як бачимо, уважано в віках тих комети за предтечі то слабостий, то воєн та інших кар зсланих Богом на людський рїд.

Однак в часах тих лучили ся люди, які бачили в кометах не щось незвичайного, але щось зовсїм природного. Сї люди звали ся Парасцелїй і Байле. Однак був се час, коли заборонено було толкувати явища небесні природним способом і люди сї відпокутували смертю за свої провини, що поважили ся щось природно витолкувати. Парасцелїя спалено на кострі 1531 р., а Байлього 1682 р.

Страх перед тим переслїдуванєм напав і на розумнїйших людей, тому й вони з обави перед утратою житя не виступали з такими безбожними думками. А знати треба, що були се часи великого переслїдуваня науки.

Толкованє комет пішло давнійшою дорогою. Случай хотів, що по появі комети з 1668 року в Вестфалії почали гинути коти; зараз окричано по цілому сьвіту, що бувають і такі комети, які заповідають котячу хоробу. Туюж комету охрещено іменем „хороба котів”.

Аж до нових часів толковано комети за щось надзвичайного. І не тільки робив так простий народ, який не міг черпати знаня із скарбниці науки, бо й нині у нього дивачні та середновічні погляди на сю справу, але навіть лікарі та учені, ще до середини минулого століття уважали появу комет за щось незвичайного.

З нагоди появи комети в році 1811, написала одна льондонська газета „Ді Джентлмен” ось що: В наслідок комети принесло літо обильне жниво; декотрі роди овочів, як мельони і фіґи були не лише обильні, але і винятково смачні. Було сего року мало ос, а мухи осліпли та скоро вигинули. А що особливо є цікаве, що так в Льондоні, як і околиці уродило ся много близнят. Жена шевця в Вайтапел породила чвораки. В Мексику відкрила ся комета брилку золота.

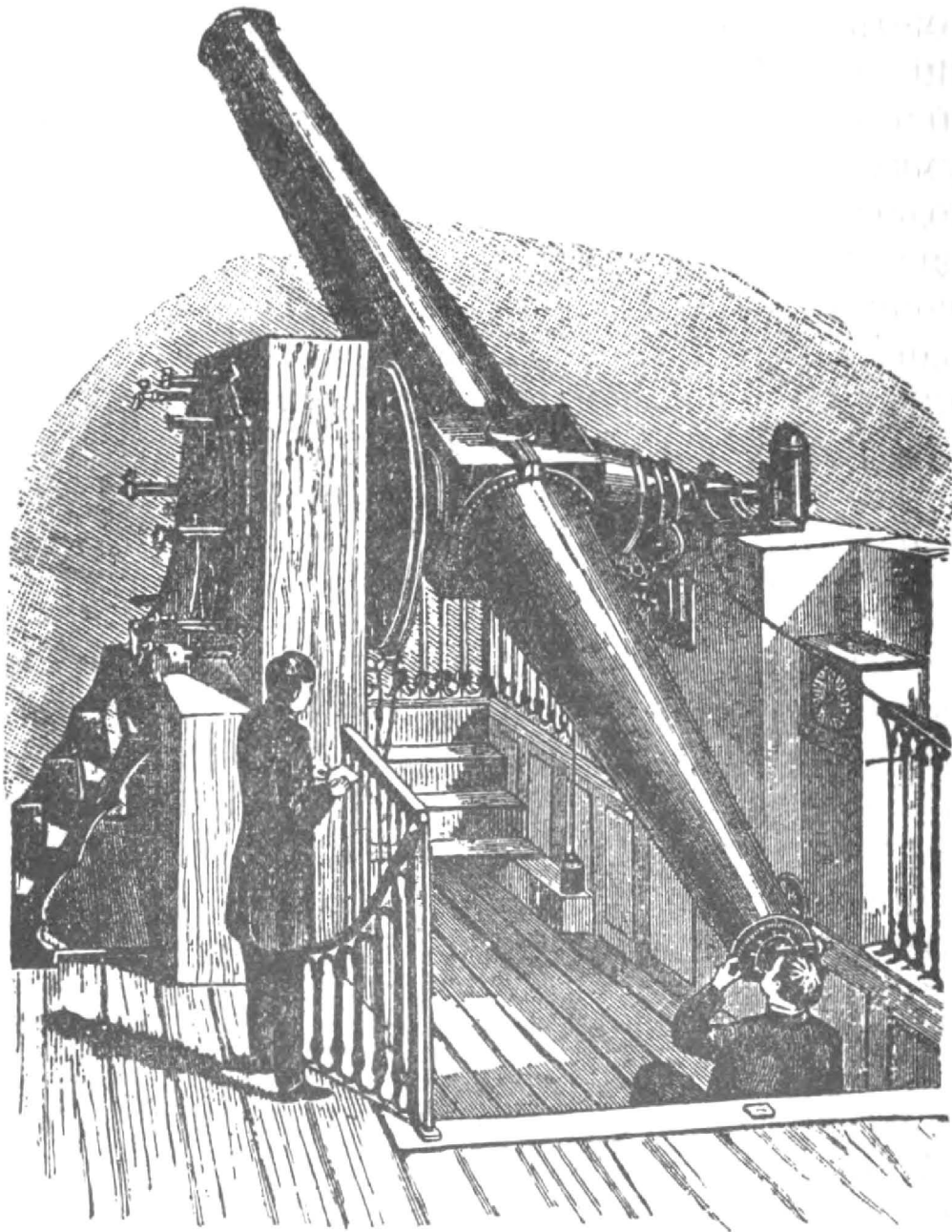
Зазначимо, що комета з сього року випадала підчас великих воєн французького цісаря Наполеона, та що люди уважали її за заповідь ще більших спустошень. Особливо розповсюднений був такий погляд у польських селян, який і стверджений зістав походом Наполеона на Росію. Сі надії приписувані рокови комети, уняв в дуже красну форму польський найбільшей поет Адам Міцкевич у своїм творі „Пан Тадеуш”.

Як ми вже згадали, були уже в давнійших часах люди які розумно і природно задивлялися на комети. І так в старинній Греції Аристотель, в 16 віці лікар Парасцелій, а в 17. Бзйлз. Сих двох послідних потерпіло та наложило житєм за свобідну думку. Однак так довше позістати не могло. Розвій людської думки мусів опрокинути дивовижні погляди на явище комет, не міг вдоволити ся на нічим неопертих твердженнях про „бичі божі“, „ворожби води“, „котячі хвороби“, „пошести“ і т. д. І ми бачимо, що з розвоєм науки доходив чоловік до цілком інших поглядів, що комети перестають його лякати та непокоїти, що ся дивовижа небесна, в якій бачив давний чоловік заповідь кінця сьвіта, є цілком природним явищем небесним.

Природні толкованя сих тіл небесних підношені в давних часах не загинули без сліду. До них навязують учені нові погляди оперті на натуральних дослідах сих тіл небесних та слідять за бігом їх. Во виду сего чим рік тим сї погляди стають певнійші так, що нинішня наука може про них сказати уже щось певного.

Забирали в сій справі голсе що найліпші учені — астрономи. Занимав ся кометами і славний зьвідознавець Тихо де Браге та природники Кеплер і Нютон. Вони і положили підвалини для науки про комети.

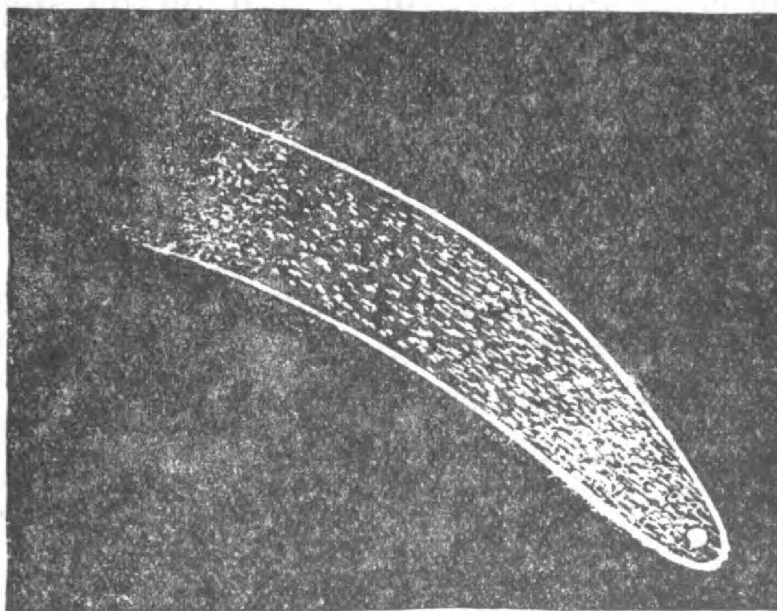
В новійших часах слідять учені за кометами при помочи далековидів та сповіщають нас, що комет є дуже велике число, та що лиш маленька їх частина доходить до землі на таку віддаль, що мо-

Дальновид, крізь які глядять астрономи на зьвізди і комети.

жемо їх запримітити; много їх бує по просторах вселенної а видні є вони лише для ока скріпленого далековидом. Із тих учених, які в новітніх часах положили великі заслуги на полі дослідів над кометами, згадаємо безсмертні імена: Галєя, Ляянда, Леверіє, Єнкого, Ольбера, Скієтарелього, Додатіого і інших.

Якже-ж виглядає комета, та що вона властиво є?

Комета.

Комета представляє ся нам як пасмо сьвітла. Но не ціла вона є однакова. На однім кінці є се пасмо більше збите та яснійше. Ся частина того пасма сьвітляного зве ся головою комети. Складає ся вона із збитого та сильно сьвітячого ядра, яке є окружене легко сьвітячою пасмужкою, званою авреолею. Із тої голови комети вистрілює немов пук сьвітляних прутиків, які чим дальше від голови ко-

мети стають блідшими. Ся друга частина комети носить назву хвоста.

В сей спосіб виглядає комета на яку звичайно звертає наше око увагу, а серце наповняє ся страхом.

Коли би ми слідили за кометою довший час, то побачили би ми, що раз в раз змінє вона свій вигляд.

Коли вона починає появляти ся на небі, то з початку самого видимо її в виді ясної та легко сьвітлячої точки. В міру того, як вона наближає ся в нашу сторону, стає ся точка чимраз яснійша так, що уже чоловік звичайний, який не займає ся справами явищ небесних, починає звертати на неї увагу. В міру дальшого наближування являє ся і хвіст комети, який доходить не раз до незвичайних розмірів. В хвилях таких являє ся комета в повній пишноті. Глядять тоді на неї кожний і як би не вона, то не видів би не один добре неба. Питає ся один другого, що се за мітла, та хрестить ся з боязнею і іде сповідати ся з гріхів своїх...

Але комета не стоїть на однім місці. Вона посуває ся по небі, в день задля сильного блиску сонця невидима для голого ока. В вечір та в ночі виступає вона за то маєстатично. Неначе яке страхія висуває ся по певній визначеній законами природи дорозі, починає бліднути, хвіст поволеньки никне, а часок ще видно лиш головку її, як маленьку точку на синьому тлі неба. Астрономи слідять їх ще днями цілими через далековиди. Але і вони тратять їх з очий. Як прийшли так і відхо-

дять насїявши страху у серця народів. Прийшли з незглибимих просторів вселенної, та відходять туди, аби знова за літ пару або й більше вернути...

Не усї комети є однакі та до себе подібні. Одні більші, другі менші, одні з пишним велитеним хвостом, инші з коротеньким та блїдим. Лучають ся і такі комети, що мають по пару хвостів уложених так, як вахляр, а бувають і такі, які хвоста цілком не мають. Сї останні виглядають дуже простенько, як малий ясний облак, або маленька зірка.

Коли би зачислити до комет лише ті, які ми годні запримітити голим оком, то їх було-би дуже мало. А в дійсности є їх сила велика. Видні вони, і то не всї, астрономам, які глядять у простори вселенної оком скріпленим побільшаючими шклами.

До найголовніших комет, які колинебудь являлися ся на небі за памяти людської, належать ті з року 1858, 1861 і 1862.

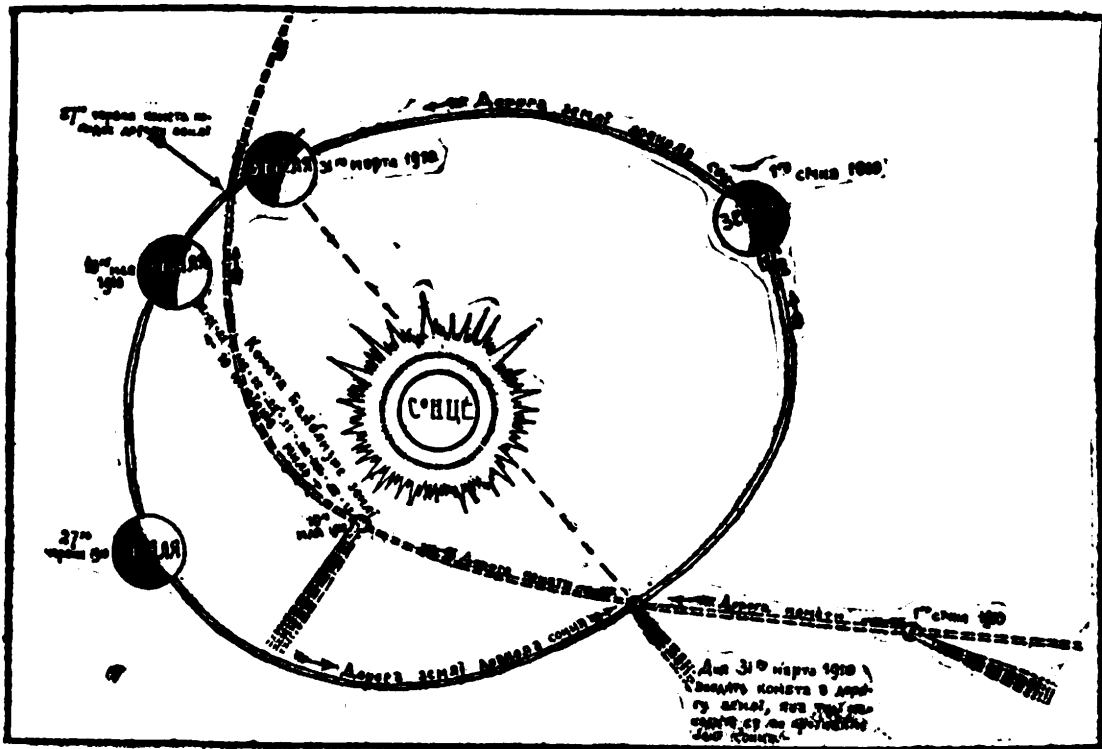
Чи комета є для нас грізна? Чи може вона нам грозити яким небезпеченьством?

Щоби відповісти на се питанє, мусимо близше заняти ся кометами. Мусимо розслїдити, чи вони так самопас ходять по небі, чи може ходять по певних сталих дорогах.

Довголітні дослїди астрономів над дорогами тих тіл небесних виказали, що порушають ся вони по просторах вселенної на підставі певних законів природи, та що дорога, по якій вони посувають ся, є стала. Для многих комет є вона обра-

хована. Ми знаємо нпні цілком певно, по яких дорогах порушає ся коло 100 комет і кілька часу потребують вони, щоби перебігчи через свою дорогу.

І так учений Галей обчислив дорогу одної дуже красної і величної комети, що називає ся його іменем. На підставі стислих та точних рахунків дійшов він до того заключеня, що комета, яка була видна 1759 року потребує на перебігненє своєї дороги 76 літ і що вона що тільки років появляти ся буде завсїгди на небі. Була вона видна також 1835 року, а опісля знов 1910 року.

Біг комети Галєя.

Чи комета може грозити землі якимсь нещастєм?

Се питанє вимагає пізнаня одної річи. Так як ворог ворогови може шкодити лиш в тім случаю,

коли вони на своїй дорозі зустрінуться і стануть до себе око в око, так само і комета могла би за-подіяти лихо нашій землиці лише тоді, коли вони зістрінуться зі собою.

А чи є се можливе?

З жалем відповісти мусимо, що так.

Є кілька комет, яких дороги перетинають ся з дорогою землі себ то, що зустрінути ся земля і комети можуть. До таких комет, з якими земля не лише може, але і мусить стрінутися, належать добре нам знані комети Ёнкого, Белі і Донатіого.

Значить, що катастрофа наступити мусить.

Мусить зустрінути ся земля із кометами і обаті тіла небесні ударять о себе...

А чи такий взаємний удар їх учинити може катастрофу? Чи зіткненє комети з землею зрушити її може з основ і як пилкою кинути в простори вселенної? Чи катастрофа взаємного удару буде кінцем сьвіта?

Отсі питаня тиснуть ся самі собою. Миж мусимо застановити ся над одним, а саме: Чи комета є в силі пошкодити нашій землиці. Від сего й залежати буде катастрофа. Бо так само, як рівний з рівним та сильний з сильним підуть у бій взаємний, то шкоди в бійці починені будуть по обох боках великі та сумні будуть наслідки бою, а як слабший рвати ся до вітвертої борби з великаном буде, то вдіяти йому не буде в силі нічого.

І длятого то від складу та будови комет буде залежати се, чи нам їх боятися чи ні, чи чекати

дня зіткнення комет з землею з серцем дрожачим, як смерти і кінця світа, чи легковажити і сказати: нехай там, вона нічо не вдіє.

Річ для нас потішаюча, що комета за слабонька, аби зворушити землю з основ, за немічна, аби скинути її з дороги назначеної відвічною природою...

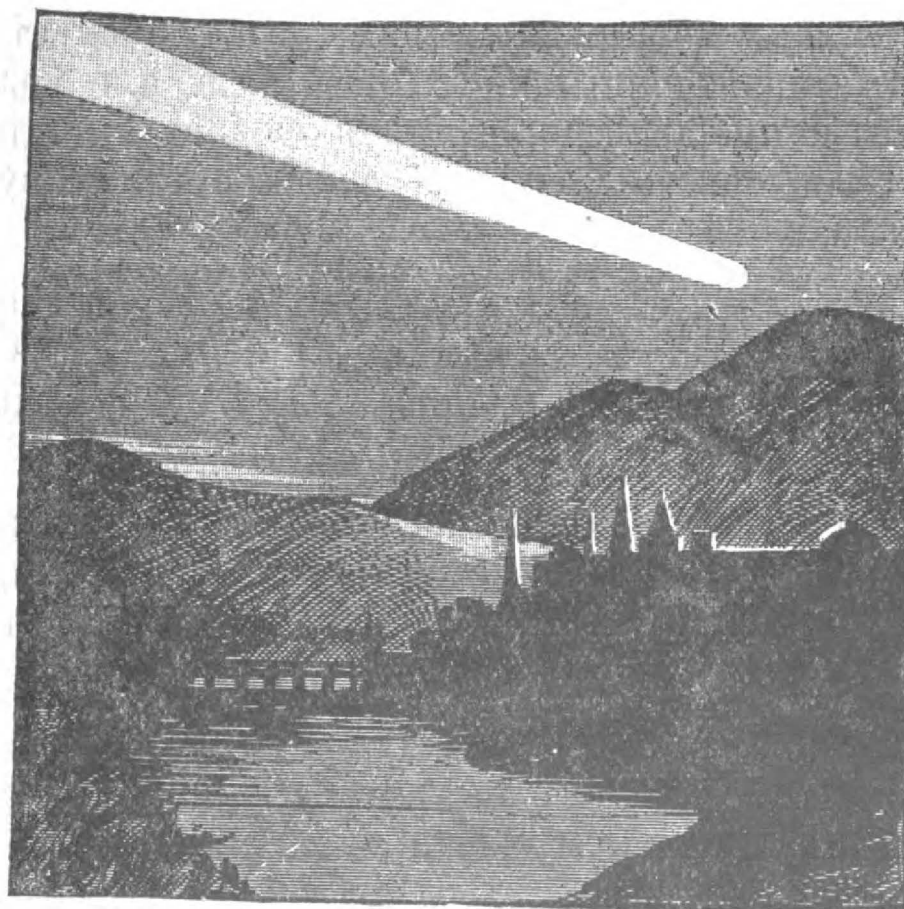
Пильні досліди учених виказали, що комета не є тілом твердим та збитим, але що вона складає ся з дуже дрібоньких та світляних частинок, з легеньких газів. Гази сі є так легенькі, що годі собі подумати щось лекшого. Від воздуха є вони много-много разів лекші. Так отже комета є нічим иншим, як пасмушкою хмари, яка перебігає простори вселенної. А тота хмара така ніжна та легенька, що порівнати її навіть з хмарою не можна.

Представмо собі щось тисячу разів лекшого від хмари дощевої, то мати мем понятє о кометі.

Такий стан комети стверджують не лише досліди учених, оперті на ріжних стислих та не легко зрозумілих підставах, але ствердити можемо його при помочи голого ока. Коли будемо оглядати за два роки комету, то зауважаємо, що через неї видно буде зьвізди, які світять на небеснім зводі. Отже видно з того, що комета є прозора, а прозоре тіло мусить бути делікатне та легоньке. Облаки, які вносять ся у воздух над землею є такі легенькі, а помімо того засланяють нам місяць і зьвізди.

Се порівнанє буде найліпшим доказом на се, як легоньким тілом небесним є комета!

Поодинокі складові частиці сего облаку-комети стоять дуже далеко від себе і тому то комета доходить до великих розмірів. І так приміром комета з року 1811 була так великою, що сам хвіст її доходив до довгости 26 мільонів миль. Отже о 6 мільонів миль був він довший, як віддаль землі від сонця!

Велика комета.

Колиж ми знаємо, що комети є так легонькими тілцями небесними, то годі нам боятися катастрофи в часах зіткнення її з нашою землею, не треба очікувати кінця світа на дні, коли астрономи означають годину удару. За слабонькі вони, аби порушити величезну кулю земську...

Не радіймо наперед...

За слабонькі комети, аби порушити землю і струнути її з означеного шляху, за слабонькі вони, аби безпосередно накоїти нам лиха, але можуть вони нам пошкодити дорогою посередною і не лише частину людського роду, але увесь світ живучий позбавити життя.

А залежати се буде від того, з яких складових частинок складає ся комета. Наколи будуть вони отруйні для живучого світа, то і велика шкода може для нас від них прийти.

І коли така велитенна комета о трійливих складових частинах зіткне ся з земським воздухом, то тоді складові її частини увійдуть в склад нашого воздуха і він затроїть ся.

Затроєне воздуха означало би то само, що смерть усього живучого на землі творива, що є нічим иншим, як кінцем світа...

Тою дорогою може дійсно наступити велика катастрофа для жителів землі...

Стоячи на сій основі, можемо толкувати цікаві прояви в світі живучім в давних літах. Може бути, що урожаї на збіжа та сі великі пошести, які

лучали ся в давних часах а до тепер не с точно розсліджені, мали свою причину у трійливім діланю і впливі комет. Може бути, що їх складові частини входили тоді в воздух та доносили до него раз тяжкі для людських грудній та трійливо ділаючі складники, то знов пособляли воздух догідним для росту та збіжа складовими частинами. Може, кажемо, бо на певно годі се повісти.

Одно нас тільки потішати може в сій справі. А саме то, що складові частини сих комет, які в остатних часах викрито, не суть дуже шкідливі і від них великої небезпеки для нас нема.

Але у просторах вселенної комет велика сила. Не одна з них може ме переходити побіч нашої землиці, не одна з них може із нею стріне ся та складовими своїми частинами увійде у наше воздушне море...

А що принесе вона нам?

Про сі блуди-страхітя ніхто не годен щось певного сказати. Ніхто не годен передсказати їх склад і наслідки.

Можуть вони принести загальну смерть живучим творивам природи, а може і чинник завдяки якому зацвите жита повною силою...

Експльозія землі.

Ходимо собі спокійно по землиці, та продуємо ріжні-преріжні річи: той, аби скривдити брата, сей аби пожити ся коштом другого, той щоби заробити на кусень чорного хліба а онтой продуємо, як би розтратити незароблений гріш, міркує над новими родами розкоший та уживаня...

Хлопотає ся кождий чимось, та не думає, що за хвилю щось таке стати ся може, що положить кінець не лише хлопотаням чоловіка, але і йому самому.

В ріжних думках блудили до недавна мешканці Месни і не прочували, що за хвилю може стати ся таке, що стало ся. Дехто спав спокійним сном та снував золоті мрії, инший розкошував ся в нічних забавах, аж нараз... кілька страшних дрожань землі і ціле місто з людьми нашло ся в румовищах...

Се ненадійне, могуче явище природи є свого рода кінцем сьвіта; правда, що не загальним, але для тих місцевостей, які улягли цілковитому знищеню, та для тих двох соток тисячів людей, які і мучити ся перестали своїм „завтра” і тішити ся не будуть земними розкошами.

Від часу до часу роблять сили природи такий кінець сьвіта певним околицям. Згадаємо тут лише тяжші удари починені природою на людськїм роді.

Від вулканічної ляви після вибуху Везува в 79. році по Христі, пропали три міста Геркуланум, Стабії і Помпеї, а згинulo около 40 тисячів мешканців; могуче землетрясенє в португальській столиці Лізабоні в 1755 році пожерло 60 тисячів людей та запропастило чудовий порт з многими кораблями; підчас вибуху вулкана Етни на Сицилії 1669 року погнбло 30 тисяч людей; підчас вибуху вулкана Кракатоа 1883 року стратило жите 60 тисяч людей а підчас землетрясеня в полудневій Італії 1783 року 10 тисяч людей.

Найбільшою катастрофою на жертви в людях по найновішм землетрясеню на Сицилії і Калябрії було землетрясенє в Японії 1703 року підчас якого згинulo 150 тисяч народа!

Чи ж такі трясеня землі та вулканічні явища не суть свого рода кінцем сьвіта?

Чи ж се море ляви, яке виливає ся із горла кратера велитенної вулканічної гори не є загладою усього тамошного живучого сьвіта?

Чи цілий ряд ударів підземних сил, які перевертають гори цілі та одним подмухом зносять села та міста не можемо назвати заповітом кінця сьвіта для певних країн нашої землі?

Так, скажемо а то тим більше, що переважна часть людей говорячи о кінці сьвіта має на думці себе та своїх рідних...

Та не про такого рода кінець сьвіта хочемо говорити. Не в частинній загладі живучої природи

видимо кінець світа, але в цілій і лише така загальна катастрофа відповідала-би сій назві.

Досліди над землею виказують, що давніше не виступали так явища вульканічні як і землетруси в такій страшній формі як нині. В виду сего будуть вони кріпшали в будуччині, та дійти можуть до тої степені, що не лише зчинити будуть годні кінець світа для одної частинки нашої землиці але для неї цілої. Тоді не лише зворушить ся земля на якімсь невеликім місці, але то потрясене буде так сильне, що передасть ся цілій поверхні землі і то в такій силі, що катастрофа може бути загальна.

А щоби ми зрозуміли чому саме кріпшати муть в будуччині явища вульканічні і землетрусові, то застановити ся бодай на хвилинку мусимо, де лежить властива їх причина та від чого залежить сила тих грізних хоть величних явищ...

Отже як знаємо із того, що нам подають досліди учених, що причина так трясень землі, як і явищ вульканічних лежить в силах нутра землі. Вони подають нам, що нутро землі не є такого рода, як її поверхня, себто тверде та цінке, але є воно огнисто-плинне та газове. Сі гази нутра землі прикриває та придушє тверда та груба скоруна земської кулі, себто поверхня, на якій живемо. А вони хотіли-би видістатись на зовні, на волю...

І іде між ними борба, яка кріпшає в міру того, як поверхня землі більше придушувати почне її нутро. Тоді то витворює ся у них така сила відпорности, що як лише де в поверхні землі отво-

рився щілина, то вони в неї втискають ся розширюють своєю силою зроблений отвір та вибухають на зовні на поверхню землі в виді великого стовпа диму. За ними прямують розтоплені метали та каміня з якого складають ся підземні простори, та виллюють ся на землю в виді горячих та тліючих струй. Се суть вулкани...

Заки вони повстануть, чути під землею сильні удари, неначе би хто стріляв із тисячів пушок відразу. Се ведець ся борба між газами а поверхнею землі. Вони втискають ся з непонятною силою в щілини земської поверхні та перемагають ся з її витривалостю. А поверхня землі грубенька собі нівроку, бо виносить около 120 тисяч кільометрів.

І хто сильнійший, той перемагає. Коли сильніша скорупа землі, то борба ся скінчить ся стукотом та дрожанем і тоді маємо трясене землі.

Але буває і інакше. Часом напір газів такий сильний, що не може їм устояти і груба на 120 кільометрів поверхня землі! Тоді то побідоносні гази нутра землі передерши кору земську наскрізь виходять в тріумфальнім для себе а для нас грози повнім поході на верх...

Ми сказали, що так трясеня землі як і вибухи вулканічні були давнійше маленькі та мало-значні, нині суть уже грізні а будуть в будуччині еще грізнійші...

Чому се так?

Аби се зрозуміти, мусимо перенести ся в давні-давні часи, коли земля наша не виглядала як

нині. Не було на ній ні тої зелени, яка оживляє нас у днях весняних, ні гір, ні долин, ні звірят, ні чоловіка.

Земля наша складала ся тоді із огнисто-плинної матерії. Вогнем і горячию вона палала із того незглубимого та безмежного океана ляви, який лиш шумів та бурив ся. Від часу до часу вистрілювали із нутра того незвичайного океана укриті там гази та проривали се рівне зеркало праморя...

Се були правдиві вулькани. Вибухи їх не були получені з великою грозою, бо непотрібували вони перемагати ся дуже з огнисто-плинною матерією, з тим давним океаном ляви. Але минали часи за часами і зміняла ся поверхня нашої землі.

Виставлена на діланє зимного воздуха почала остигати земля наша на своїй поверхні. Се огнисто-плинне море покрило ся на своїй поверхні твердою та зимною скорупою.

І тоді стали також виступати вулькани. І тоді із нутра землі видобували ся гази та огнисто-плинна матерія і виливали ся на поверхню землі. Грізними однак ті вибухи не були, бо не тяжко їм було тоді перервати тоненьку ще скорупу землі. Відбували ся вони свобідно без більшого гуку та змагання і не потрясали земською поверхнею.

Але час минав, земля остуджувала ся чимраз більше а земська кора грубіла.

З грубішою та неподатнійшою корою мали вже більшу трудність підземні сили і більшого висиле-

ня та часу потрібували, аби повертїти отвір в поверхні землі, аби увільнити ся від її нутра.

А тепер возьмім на увагу змаганя внутрішних сил з земською корою у часах нинішних, тоді коли ся кора виносить 120 кільометрів.

Ми знаємо її страшні змаганя та їх катастрофальні наслідки. Знаємо, що побїда газів внутра землі потягає за собою страшенні та далеко сягаючі дрожаня нашої поверхні, що знищенє спричинене ударами газів в верстви кори земської не обмежують ся на маленьку частину землиці, але розтягають ся і на подальші околиці.

А тепер уявім собі картину з будучности, коли кора землі грубіє у двоє, троє або й більше разів тільки як тепер виносить.

Із якою небудь силою не будуть могли сили нутра землі добирати ся до так грубезної кори. І зачнуть вони збирати ся, довгенько збирати муть сили свої десятками або й сотками літ і тоді виступлять на прю із гідним собі ворогом...

Почне ся тоді із нутра землі непонятна бомбардація земської поверхні, пічнуть тріскати та пукати скали, а усе те, що на них тоді находитисьме, піде в румовища...

Бо буде тоді подібна земля до кітла під яким безумний машинїст каже палити без міри. Назбирає ся у нїм тільки пари, що хоч зелїзні та сильні є стїни кітла то видержати такої міці з нутра, такого надмірного пертя на себе не зможуть...

І настає тоді експлозія, котел тріскає а частини його розкидає сила заключеної в нім пари далеко від місця катастрофи...

І така сама катастрофа зчинити ся може з земською кулею, яка не є нічим іншим як велитенним китлом о грубезних стінах між якими кишать о непонятній змислам нашим силі гази.

Перти вони почнуть на всі боки і дріготіти ме поверхня землі від їх ударів. І таке перте тревати ме довго довгенько доки не будуть в можливій силі виступити на пробій...

А вишукавши якесь слабше місце в земській корі, підуть туди перевалом і вирвавши його та кинувши сьвітами витиснуть на зверх в неописаній грозі...

Наповнять отруйними складниками воздух від якого згинуть будуть мусіли земські животини, та хмарою попелу закриють сонце перед очами тих, які умирати муть...

А по газах виплине через той великанський отвір велитенна струя ляви, яка покриє собою цілу землю, усе те, що лишило ся ще по тім що жило, що думало, працювало та творило...

Тоді буде справдішній кінець живучого сьвіта... А може і кінець цілої нашої землі...

Може бути, що сили нутра земської кулі роздеруть землицю нашу на кусні, та розкинуть її далеко-далеко...

Може бути що в той спосіб зникне вона із ряду планет, а розцавши ся підчас тої катастрофи

частини її, будуть блукати по просторах вселенної так як много блукає нині...

І тоді дослідники небесних тіл з сусідних нам планет запишуть у своїх нотатках велику катастрофу, яка потягнула за собою упадок одної планети...

Запишуть та подадуть сі вісти до своїх часописий...

І читати муть про ту катастрофу люди тамошні як про якусь найобоятнішу річ під сонцем, бо й їх самих не дотикає ся справа...

Так само обоятно питати ме і нинішний чоловік про перевероти в зьвіздянїм сьвітї...

Здвигає на сю звістку раменами та погадає: радше би щось з війни або сьмішного...

Конець.

